

for Sør-Afrika, inspirert av fantasi, frihetssøken og livslange drømmer i Pixar-filmen *Se opp*.

FOTO: THE MEGA AGENCY / NTB SCANPIX

en frigjørende kraft

Aksel Braanen Sterri.

og som gir dem trygghet mot vilkårlig maktutøvelse. Rettigheter styrker den enkelte i møte med dominerende aktører, inkludert staten.

Rettigheter står heller ikke nødvendigvis i motsetning til kollektive løsninger. Snarere er det hver enkelt arbeidstagers rett til å organisere og ytre seg som gir rom for fagorganisering og medlemskap i partier, som begge er essensielle verktøy for å realisere liberalismens idealer i den virkelige verden.

I mange tilfeller oppveier markedets fordeler eventuelle ulemper.

En anklage mange på venstresiden retter mot liberalismen, er at den setter hensynet til rettferdighet foran flertallets vilje, siden flertallet kan kritiseres for å systematisk fatte urettferdige avgjørelser. Det kan virke udemokratisk.

At et vedtak er fattet av et politisk flertall, gir selvfølgelig en selvstendig grunn til å respektere det, men en skal ikke følge politikk tett for å vite at noen ganger fører flertallet en urettferdig

politikk. For å velge et åpenbart eksempel: Måten en behandlet homofile og tatere på, ble ikke riktigere fordi den ble vedtatt av et demokratisk flertall.

En kan likevel mene at de ulike skrankene på flertallets vilje er udemokratisk, som når Høyesterett kan vurdere om Stortingets lover er i strid med Grunnloven, eller Den europeiske menneskerettsdomstolen kan overstyre norsk rettspraksis, eller pengepolitikken føres av en uavhengig sentralbank, slik Oscar Dybedahl og Mimir Kristjánsson ser ut til å mene.

Men så lenge vi går med på at avgjørelser må tas indirekte, er det ikke klart at det er mer demokratisk at Stortinget bestemmer alt enn at Stortinget må dele beslutningsmyndighet med andre organer. Norge har heldigvis et kompetent byråkrati som ikke kan stemmes ut og inn etter flertallets forgodtbefinnende. Jeg priser meg også lykkelig over at vi lever i et land hvor ikke våre politikere bestemmer hva vi skal lese, hvem vi skal ha sex med, eller om vi skal få lov til å møtes for å drive politisk virksomhet. Siden vi alle tjener på en stabil økonomi, kan det også være en fordel at våre folkevalgte har bundet

seg til masten og er blitt enige om en handlingsregel som begrenser bruk av oljepenger og at pengepolitikken føres av noen som ikke skal på valg hvert fjerde år. Så lenge denne makten er gitt av flertallet og kan tas tilbake, er det ikke noe udemokratisk ved slike ordninger.

Mange deler Dybedahl & Cos bekymringer for at markedet tar stadig større plass i livene våre og at vi ikke har sterke nok motkrefter. Et samfunn som handler om at alle skal «get ahead» hvor middelklassens foreldre ønsker å sende barna sine på privatskoler slik at de kan lykkes i konkurransen om de beste posisjonene, hvor fritiden brukes til å bygge nettverk med fremmede, fremfor sammen med de vi er glad i, er ikke mitt drømmesamfunn.

Men det er ikke klart hvor mange av disse utviklingstrekkene som kan tilskrives markedet. I mange tilfeller oppveier også markedets fordeler eventuelle ulemper. Markeder med konkurranse mellom tilbyderne gjør livene våre bedre på så mange områder. Det fremmer arbeidsdeling og spesialisering, noe som gjør jobber mer spennende og bedre betalt. Det belønner produsenter som tilbyr oss det vi vil ha, og entreprenører som finner opp ting vi har glede av. Markeder sørger for at arbeidsinnsats og kapital går til områder der de behøves mest og sørger på magisk vis for at det er brød i butikken hver morgen. I Venezuela står innbyggerne i kø og venter på brød. I Norge står brødene på rekke og rad og venter på innbyggerne.

Det er også områder hvor vi trenger mer marked. Mennesker dør fordi vi ikke har lov til å selge nyrene våre og fordi vi på vilkårlig vis har valgt å forby en hel rekke rusmidler. Globalt er mangelen på velfungerende markeder den største grunnen til at mennesker lever i ekstrem fattigdom. Fremfor å skyld på markedet, tar liberalere til orde for bedre reguleringer der markedet svikter. Om bare verdens myndigheter evner å sette en tilstrekkelig høy pris på forurensning og andre skader på miljø og andre mennesker, vil disse problemene løse seg like magisk som at brødet havner i butikken hver morgen. Det kan virke utopisk, men alternativene virker enda vanskeligere å forestille seg.

Jeg tror imidlertid vi har grunn til å være bekymret for en utvikling hvor vår status og verdi blir avhengig av hvor vellykkede vi er på markedet. Da blir andres suksess en trussel mot vår egen status. Et slikt konkurransesamfunn gjør oss mer sårbare enn vi trenger å være. Å bremse denne trenden krever en intellektuell dugnad jeg skulle ønske *Ingen mennesker er født frie* bidro til.

Et konstruktivt spor er å finne i liberaleren Robert Franks bok *The Darwin Economy*. Han foreslår progressiv forbruksskatt for å forhindre et våpenkappløp om statusgoder. Andre tiltak kan være solidariske lønnsforhandlinger, et vern om koordinert arbeidstid og fritid (nei til søndagsåpne butikker), en mer progressiv inntektskatt som gir de rike blant oss færre insentiver til å kreve store lønnsøkninger (staten tar pengene uansett), som jeg tror redaktørene og jeg kan være enige om. Dette er alle tiltak som er i tråd med liberalismens verdier.

Det er altså ikke slik at «liberalismen for lengst har utspilt sin rolle som frigjøringsideologi». For de fleste av oss er det snarere snakk om å velge den formen for liberalisme som setter rettferdighet i høysetet, og som gir løsninger som får oss nærmere målet om et likere og friere samfunn. Om de politiske partiene virkelig omfavner en egalitær liberalisme, er jeg sikker på at det kan skape begeistring også hos velgerne som i dag opplever at de etablerte partiene svikter dem.

LIBERALISME

- ➔ En dominerende tankeretning innen politisk filosofi og i samfunnet for øvrig som setter enkeltindividet og dets frihet i sentrum.
- ➔ Har opprinnelse i England på 1600-tallet. Thomas Hobbes og John Locke egnes som grunnleggere.

AKSEL BRAANEN STERRI

Doktorgradsstipendiat i filosofi ved UiO
ideer@morgenbladet.no

